

ביאורים

יצירת המציאות הרוחנית החדשה בעולם, בתקופת ביאת המשיח, מחייבת לפי דברי חז"ל תופעה של פירוק כללי, שעל גביו תבנה מציאות חדשה: "שבכל הדברים ההעדר קודם למציאות וההפסד קודם להויה" [אברבנאל בראשית טו, יב]. הקב"ה יצר את המציאות באופן כזה שלפני מציאות חדשה, צריך לבוא שלב של פירוק ונפילה של המציאות הקודמת. זה מה שאמרו חז"ל על גודל הנפילה שתהיה לקראת ימות המשיח. הם פרטו צרות רבות, קשות וממושכות, ופגיעה אנושה גם בצד הרוחני של המציאות, עד כדי כך שמקומות שאמורים להיות מלאים בקדושה, יהפכו למקומות של טומאה וריחוק.

המהר"ל מוסיף לעסוק בסוגיית האמת. מושג האמת הוא מושג רחב ויסודי מאוד. מי שאינו דובר אמת ואינו חי לפיה, חותר תחת היסודות של המציאות. בורא העולם, שהוא אלוה האמת, מצפה מהעולם להתנהל על פיה. ממילא, מצופה גם מבני האדם להכיר בדרך האמת וללכת לאורה, ולהתרחק מכל תפיסות של שקר. יסוד האמת כה מהותי עד כדי שאנו אומרים בהגדה של פסח על לבן הרמאי שהיה המתנגד הגדול לאמת: "ולבן ביקש לעקור את הכל", מכיוון שלבן במהותו מתנגד למהות של עם ישראל שצריכים לגלות את שם ה' בעולם.

חז"ל מלמדים אותנו שבתקופה זאת של עקבות המשיח יהיה חסרון גדול של האמת. המהר"ל מסביר שאם היה מצב שהאמת קיימת ומופיעה אצל אנשים טובים, ורק האנשים הפחותים היו חסרי אמת, הדבר לא היה כה נורא, אולם בתקופה זו האמת הולכת ומסתלקת מן העולם, וזהו גודל הצרה הרוחנית השייכת לתקופה זו.

בהמשך המהר"ל יתייחס לשאלה כיצד יש להתבונן על אותה מציאות קשה שאותה מתארים לנו חז"ל כאן.

הרחבות

העולם בימות המשיח

שְׁקָדָם שִׁבּוֹא הַמְּשִׁיחַ רְאוּי שִׁיְהִי נִמְצָא הַפֶּסֶד גָּמור, כִּינן שִׁיְהִי הַיּוֹה חֲדָשָׁה וְיִהְיֶה כְּמוֹ עוֹלָם חֲדָשׁ. מהמהר"ל משתמע שלפני בוא המשיח יתקלקל העולם הן בעניינים חומריים והן בעניינים רוחניים. קלקול זה הוא הכנה לימות המשיח. זאת כדי שהעולם יוכל להגיע למציאות החדשה והמתוקנת שבימי איתנו המשיח.

הרמב"ם כותב: "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג" [הלכות מלכים יב, א]. לפי דבריו, העולם לא ישתנה בימות המשיח שינוי מהותי במובן הפיזי. העולם יישאר כמות שהוא, אבל המלחמות ייפסקו ויהיה שלום. אחרי ימות המשיח, על פי הרמב"ם, יגיע 'עולם הנשמות'. עולם רוחני בלבד אליו מגיעות הנשמות אחרי הימצאותן בגוף בעולם הזה (להרחבה עייני שם, וכן בהקדמה לפרק חלק "ד"ה "ועתה") ובאגרת תחיית המתים (ראה גם בספרנו נצח ישראל בסוף פרק ג').

שינוי בטבע העולם מופיע בדברי הרמב"ן: "הרי נתבאר שהעולם הבא אינו עולם הנשמות, אלא עולם נברא קיים שימצאו בו אנשי התחיה בגוף ובנפש". העולם הזה ישתנה ויזדכך עד כדי כך שחטא אדם הראשון יתוקן והגופים יחיו לנצח. גם המוות יפסק ויקוים הפסוק "וחרפת עמו יסיר". זוהי התכלית של העולם [שער הגמול ד-ה].

וְאָמַר לוֹ: הֲכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דּוֹר שֶׁבֶן דָּוִד בָּא וְכוּ'. וּבְאוֹר עֵינָן זֶה, שְׁקָדָם שִׁבּוֹא הַמְּשִׁיחַ רְאוּי שִׁיְהִי נִמְצָא הַפֶּסֶד גָּמור, כִּינן שִׁיְהִי הַיּוֹה חֲדָשָׁה וְיִהְיֶה כְּמוֹ עוֹלָם חֲדָשׁ. שְׁקָדָם זֶה הִגִּיעוּ וְשָׂרָאֵל עַד עַפְרָ וְעֵתָה יְיוֹם קָרָנָם עַד שְׁמֵי שְׁמַיִם, וְכִי אֵין דָּבָר זֶה הַיּוֹה חֲדָשָׁה? וְלִכְּפָר כְּאֲשֶׁר תַּחֲוֹל הַיּוֹה חֲדָשָׁה, אֲזַ יְהִי בְטֹלָה הַיּוֹה הָרְאוּנָה, וְתַתְּבַטֵּל צִוְרֹת הָעוֹלָם הָרְאוּשׁוֹן. וְלִכְּפָר יְהִי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְּמַעֲטִין, פְּרוּשׁ אוֹתָם⁵ יִשִּׁישׁ בָּהֶם הַשְּׂכָל יִתְמַעֲטוּ. וְכֹאֲשֶׁר הַשְּׂכָל מִתְּמַעֲטוּ, אֲזַ יְבֹא פְרַעְזֵינִית עַל הַשָּׂאָר, כִּי כְּאֲשֶׁר תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּעוֹלָם, אֵין פְּרַעְזֵנוֹת בָּא לְעוֹלָם. וְאָמַר וְהַשָּׂאָר, שְׂאִינָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עֵינֵיהֶם פְּלִים בִּיגוֹן וְאַנְחָה, וְצָרוֹת רַבּוֹת מִתְּחַדְּשׁוֹת, וְגִזְרוֹת קִשׁוֹת מִתְּחַדְּשׁוֹת בְּעוֹלָם. וְזָכַר {ג'} גִּזְרוֹת: כִּי לְפַעְמֵים הִצָּרָה הוּא מֵצַד אַרְיֹכוֹת הַזָּמָן, שְׁעוֹמֵד בְּפְרַעְזֵינִית זְמַן רַב. וְכִנְגַד זֶה אָמַר עֵינֵיהֶם פְּלִים בִּיגוֹן, שְׂזָה נֶאֱמַר שְׂתַמִּיד יוֹם יוֹם מְצַפִּים לְהַרְחֹקָה, וְלֹא תְבֹא לָהֶם הַרְחֹקָה, שְׂמֵאֲרִיךְ בְּצַרְתָּם. וְלְפַעְמֵים הַפְּרַעְזֵינִית הוּא מֵצַד הַרְבּוּי, וְכִנְגַד זֶה אָמַר וְצָרוֹת רַבּוֹת מִתְּחַדְּשׁוֹת. וְלְפַעְמֵים הַגִּזְרָה בְּעֵצְמָה קִשָּׁה, וְכִנְגַד זֶה אָמַר וְגִזְרוֹת קִשׁוֹת מִתְּחַדְּשׁוֹת. הִרִי לָךְ כָּל הַחֲלָקִים, עַד שִׁיְהִי הַפֶּסֶד כֹּל. וּמִפְּנֵי⁶ שְׂזָכַר כָּאֵן הַפֶּסֶד שִׁיְהִי בְּעוֹלָם לְבָנֵי אָדָם, זָכַר אַחֲרָיו בְּרִיתָא הַהַפֶּסֶד שִׁיְהִי⁷ לְבָמִילֵי דְשְׂמַיָא, שְׂאָמַר, בֵּית הַנּוֹעֵד יְהִי לְזִנּוֹת וְכוּ'. כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר נִזְכְּרוּ כָּאֵן הֵם מִילֵי דְשְׂמַיָא. וְיֹתֵר מִזֶּה, כִּי כָּל־הוֹלְכִים לְמַהֲפָךְ לְהַפֵּךְ. כִּי בֵּית הַנּוֹעֵד יְהִי לְזִנּוֹת, דְּהֵינּוּ שֶׁהַדְּבָר הַטּוֹב יְהִי לְרַע, וְכֵן כָּל־שֶׁ. אֲבָל וְתִהִי הָאֱמֶת נְעֻדְתָּ, מִשְׁמַע שִׁיְהִי הָאֱמֶת בְּטָל⁸ בְּלִבָּד, לִכְךָ דָּרַשׁ וְתִהִי הָאֱמֶת נְעֻדְתָּ, שְׂשִׁנְעִישִׁים עֲדָרִים עֲדָרִים וְהוֹלְכֵת לָהּ. שְׂלֹא תֵאֱמַר כִּי הַפְּחוּתִים יְהִי מְשַׁקְרִים בְּשִׁבְלֵי פְחִיתוֹת שְׂלָהֶם, וְלֹא נִקְרָא זֶה שְׂהָאֱמֶת הַלְכָה לָהּ,⁹ שֶׁהֵם אֵינָם חַפְצִים בְּאֱמֶת. כִּי זֶה אֵינוֹ, כִּי לֹא יִמְצָא כָּל־אֶף אֲשֶׁר נִקְרָאוּ טוֹבִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר שֶׁהָאֱמֶת הַלְכָה לָהּ, וְלֹא יִמְצָא הָאֱמֶת. וְדָבָר זֶה יֹתֵר פְּחִיתוֹת, שְׂאֵם בְּנֵי אָדָם מֵצַד שְׂהֵם אֵינָם טוֹבִים מְשַׁקְרִים, אֵין כָּאֵן בְּטוֹל הָאֱמֶת מִן הָעוֹלָם, רַק שֶׁהַבְּרִיּוֹת הֵם אֵינָם טוֹבִים, וְכָאֵים לִידֵי שְׂקָר, וְלְפַעְמֵים יִמְצָא אָדָם כְּשֶׁר, וְאֵין הַכֵּל מְשַׁקְרִים. אֲבָל לְעֵתִיד יִסְלַק הָאֱמֶת מֵצַד עֲצְמוֹ, וְלֹא נִמְצָא אֲצֵל אֶחָד הָאֱמֶת, רַק כָּל אָדָם כּוֹזֵב. וְזֶה פְּחִיתוֹת גְּדוֹל שְׂאֵין הָאֱמֶת מֵצַד עֲצְמוֹ נִמְצָא.

אמר לו רב יצחק, כך אמר רבי יוחנן, דור שבו דוד בא, תלמידי חכמים מתמעטים וכו'. ביאור דבריו, לפני ביאת המשיח יפסד העולם, כדי שתוכל להופיע הווייה חדשה, בעקבותיה העולם יהיה כעולם חדש. לפני ביאת המשיח מגיעים ישראל עד עפר, ובביאת המשיח מתרוממת קרן ישראל עד השמים, האם שינוי זה אינו הווייה חדשה?! כאשר תהיה ההווייה החדשה, תבטל ההווייה הישנה. לכן תלמידי חכמים יתמעטו, כלומר האנשים הרוחניים יתמעטו. כאשר מתמעט העולם הרוחני, צרות רבות באות על שאר האנשים, כי כאשר תלמידי חכמים בעולם, אין הפורענות באה לעולם. לכן השאר, שאינם תלמידי חכמים, עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות מתחדשות, וגזירות קשות מתחדשות בעולם. הזכיר רבי יוחנן בדבריו שלווה עניני גזירות: לפעמים הצרה היא מפני שהיא נמשכת זמן רב, כנגד זה אמר, עיניהם כלות ביגון, ביטוי זה נאמר כאשר מצפים לישועה יום יום, והיא לא מגיעה. לפעמים הצרה היא מפני ריבוי הצרות, כנגד זה אמר, וצרות רבות מתחדשות. ולפעמים הצרה היא מפני הקושי שבגזירה, כנגד זה אמר וגזירות קשות מתחדשות. כלל בדבריו את כל האפשרויות של הצרות: זמן ממושך, ריבוי הצרות וקושי הצרות, עד שמחמתם יפסד כל מה שהיה.

לאחר³ שהזכיר את קלקול העולם ביחס לבני האדם, הזכיר את הקלקול שיהיה⁴ בעניינים הרוחניים. אמר, שבית הוועד יהיה לזנות וכו'. הדברים שהזכיר כולם עניינים רוחניים, ובהם רעה גדולה יותר ממה שהזכיר קודם, שלא רק שמתקלקלים ממצבם, אלא⁵ מתהפכים לגמרי ממה שהיו. בית הוועד יהיה לזנות, כלומר דבר שהיה צריך להיות טוב יהיה רע, וכן שאר הדברים שהזכיר. מה שאמר: ותהי האמת נעדרת, משמע שהאמת לא תהיה קיימת,⁶ אבל לא שיתקיים הפך האמת, לכן דרשו חכמים, ותהי האמת נעדרת,⁷ שיהיו אנשי האמת נעשים קבוצות קבוצות ונעלמים. כלומר אין לפרש שהאנשים הפחותים, מחמת פחיתותם, יהיו שקרנים, כי אין זה נקרא שהאמת הלכה,⁸ אלא שהם אינם חפצים להיות אנשי אמת. אבל כאשר האמת לא תמצא כלל, אף אצל האנשים הטובים, על זה נאמר שהאמת הלכה ואינה נמצאת. מציאות זו היא מציאות נמוכה יותר מאשר המציאות שהאנשים משקרים, כי אם בני אדם פחותים משקרים אין האמת בטילה מהעולם, אלא אותם בני אדם שאינם טובים משקרים, וגם במצב זה ימצאו מעט אנשים כשרים שאינם משקרים. אבל בעתיד האמת לא תהיה בנמצא, ולכן כל בני האדם לא יאמרו אמת. דבר זה הוא פחיתות גדולה, שהאמת מצד עצמה אינה בנמצא.

קודם ביאת המשיח - הפסד ההויה לבני האדם

הפסד ההויה גם לדברים רוחניים